

Pravosuđe prilagođeno djeci – stajališta i iskustva djece i stručnjaka

Sažetak

U Povelji o temeljnim pravima Europske unije utvrđena su prava od posebne važnosti u pogledu prava djece u sudskim postupcima. Najvažnija među njima su ljudsko dostojanstvo (članak 1.), zabrana mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kazne (članak 4.), pravo na slobodu i sigurnost (članak 6.), poštovanje privatnog i obiteljskog života (članak 7.), zaštita osobnih podataka (članak 8.), nediskriminacija (članak 21.), prava djeteta (članak 24.) i pravo na djelotvoran pravni lijek (članak 47.).

Učinkovito sudjelovanje djece u sudskim postupcima ključno je za unaprjeđenje rada pravosuđa. Europskim i međunarodnim instrumentima o ljudskim pravima prepoznaje se važnost sudjelovanja djece. Njima se države članice Europske unije (EU) obvezuju osigurati da su najbolji interesi djece od primarne važnosti tijekom svih radnji koje utječu na njih. Unatoč tomu, postupanje s djecom u pravnim sustavima diljem EU-a i dalje izaziva zabrinutost.

Europska komisija na razne je načine podržala napore da se pravosuđe više prilagodi djeci. U Programu EU-a za prava djeteta (2011.–2014.) dala je prioritet pravosuđu prilagođenom djeci, opisujući razne prijedloge za jačanje mjerodavnih postupovnih jamstava, izvršivši relevantna istraživanja zakonodavstva

i politika u 28 država EU-a i podržavajući države članice EU-a u poboljšanju zaštite. Nadovezujući se na izvješće Agencije Europske unije za temeljna prava (FRA) iz 2015. o pravosuđu prilagođenom djeci, Komisija je izdala sažetak politike o sudjelovanju djece u kaznenim, građanskim i upravnim sudskim postupcima u 28 država članica EU-a. Komisija se također obvezala na objavljivanje *Smjernica o pravosuđu prilagođenom djeci* Vijeća Europe iz 2010. kojima se promiču prava djece na saslušanje, obavještenost, zaštitu i nediskriminaciju kao i načelo najboljeg interesa djeteta.

U suradnji s Europskom komisijom FRA je prikupila i analizirala podatke kako bi utvrdila u kojoj se mjeri ta prava ostvaruju u praksi. To je učinila putem intervjua sa stručnjacima i djecom koja su bila uključena u sudski postupak. FRA-ino prvo izvješće o svojem istraživanju 2015. usredotočilo se na stajalište stručnjaka.

U ovom se sažetku navode glavni zaključci drugog izvješća. Središte tog izvješća bila su stajališta djece i u njemu se opisuju njihovi pogledi na čimbenike koji sprječavaju njihovo puno sudjelovanje i napore kojim se takve prepreke mogu prevladati. Kao i u prvom izvješću, naglašava se da se još dosta toga treba napraviti kako bi pravosuđe diljem EU-a uistinu bilo prilagođeno djeci.

Prikupljanje podataka i opseg istraživanja

Europska unija u svom je Programu za prava djeteta istaknula da nedostatak pouzdanih i usporedivih podataka sprečava razvoj i provedbu politika koje se temelje na dokazima. Europska komisija i FRA razmotrile su postojeće aktivnosti u tom području u nastojanju da riješe taj problem. Koordinirano i sustavno prikupljanje podataka uključivalo je pokazatelje u vezi s pravima djeteta koje je FRA razvila 2010. i dodatno razradila 2012. u pogledu obiteljskog pravosuđa. Pokazatelji se temelje na modelu koji se zasniva na pravima, a koji je osmislio Visoki povjerenik za ljudska prava (OHCHR) Ujedinjenih naroda i čiji je cilj mjeriti:

- obveze nositelja dužnosti (strukturni pokazatelji);
- napore (pokazatelji postupka) da se ispune ti standardi;
- rezultate (pokazatelji rezultata).

FRA je provela i terensko istraživanje temeljeno na intervjuima u deset država članica EU-a koje su odabrane tako da odražavaju raznolikost pravnih sustava i različitih praksi u pogledu uključenosti djece u pravosuđe: Bugarska, Hrvatska, Estonija, Finska, Francuska, Njemačka, Poljska, Rumunjska, Španjolska i Ujedinjena Kraljevina.

Prvi dio FRA-ina rada koji je predstavljen u glavnom izvješću i sažetku bavi se stajalištima stručnjaka. Izvješće *Child-friendly justice: perspectives and experiences of professionals on children's participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States (Pravosuđe prilagođeno djeci: stajališta i iskustva stručnjaka o sudjelovanju djece u kaznenim i građanskim postupcima u 10 država članica EU-a)* temeljilo se na odgovorima 570 sudaca, tužitelja, odvjetnika, članova sudskog

osoblja, psihologa, socijalnih radnika i policijskih službenika koji su u svakodnevnom kontaktu s djecom u okviru kaznenih i građanskih postupaka.

Drugi dio bavi se stajalištima djece. Temelji se na odgovorima 392 djece uključene u postupke kao žrtve, svjedoci ili stranke s naglaskom na predmete seksualnog zlostavljanja, obiteljskog nasilja, zane-marivanja i skrbništva. Istraživanjem nisu obuhvaćena djeca osumnjičena ili optužena u kaznenim postupcima.

Ovim se radom pridonosi broju pokazatelja postupka i rezultata kvalitativnim podacima za devet od deset država članica EU-a u kojima je provedeno ispitivanje. Mišljenja FRA-e o pravosuđu prilagođenom djeci, navedena u ovom sažetku, temelje se na kombiniranoj analizi intervjuja stručnjaka i djece.

To je istraživanje dio šireg rada FRA-e o pravima djece, središnjeg tematskog područja. Taj je rad utvrđen u FRA-inu Višegodišnjem okviru i odražava se u njezinu razvoju pokazatelja u vezi s pravima djeteta i prikupljanju podataka o djeci u situacijama posebne ranjivosti – djeca koja su žrtve trgovine ljudima i razdvojena djeca koja traže azil, iskustva žena s nasiljem u djetinjstvu, kao i nasilje nad djecom s invaliditetom. Također je povezan s radom FRA-e na pristupu pravosuđu i podrški za žrtve.

Usporedo s tim, Europska komisija prikupila je statističke podatke i informacije iz svih država članica EU-a, gdje su bili dostupni, o uključenosti djece u građanske, administrativne i kaznene sudske postupke. Podacima su obuhvaćeni mjerodavno zakonodavstvo i politike na snazi od 1. lipnja 2012. Sažetak politike s najvažnijim zaključcima objavljen je 2015., uključujući i preporuke za države članice.

Ključni zaključci i savjeti utemeljeni na dokazima

Uvođenje određenih mjera kako bi sudski postupci bili više prilagođeni djeci olakšava pristup djece pravosuđu i njihovo učinkovito sudjelovanje u sudskim postupcima te tako pomaže izbjeći ograničavanje ili kršenje prava djece uključene u sudske postupke.

U svojim su odgovorima stručnjaci naglasili potrebu za jasnim i dosljednim standardima za sve uključene stručnjake i sistematski nadzor njihove provedbe. Istraživanjem s djecom dodatno se učvrstio taj zaključak. Prema njihovu stajalištu, ponašanje stručnjaka ključno je za prilagođavanje pravosuđa djeci i za to da se ona osjećaju sigurno i udobno. Kada se

djeca osjećaju kao da se stručnjaci odnose prema njima s poštovanjem, da su otvoreni i prijateljski nastrojeni, da ih slušaju i shvaćaju njihova mišljenja ozbiljno, vjerojatnije je da će izvijestiti da se s njima postupava pravedno i u skladu s njihovim najboljim interesima. Stručnjaci čije ponašanje djeca ocjenjuju pozitivno vjerojatnije će upotrebljavati mjesta prilagođena saslušanju djece i pružiti informacije primjerene dobi djeteta i prilagođene djeci. Značajnost koja se pridaje načinu na koji stručnjaci postupaju s djecom naglašava potrebu za jasnim praktičnim smjernicama i osposobljavanjem za sve stručnjake u dodiru s djecom.

Ispitivač: „Što mislite, što je najvažnije učiniti kako bi se osigurali uvjeti prilagođeni djeci?“

Dijete: „Ovi ljudi koji provode intervjuje. Mislim da su oni najvažniji. Trebali bi biti mirni i prijateljski nastrojeni. To je ključna stvar.“ (Poljska, dečko, 16 godina, žrtva, predmet obiteljskog nasilja)

Isto tako, vrlo je važno djeci da sudjeluju. Kao i stručnjaci, djeca su naglasila da su im tijekom postupka potrebne informacije i podrška, kao i dobro provedena postupovna jamstva kako bi mogli djelotvorno sudjelovati. Djeca i stručnjaci također su dali FRA-i konkretne prijedloge o tome kako više prilagoditi postupke djeci i utvrdili više obećavajućih praksi, neke od kojih su predstavljene i u ovom sažetku i u glavnim izvješćima.

Mišljenje FRA-e br. 1

Države članice EU-a trebaju osigurati to da su pravni sustavi prilagođeni djeci i da se poštuju prava djece neovisno o tome kako i gdje dođu u dodir s pravim sustavom. Države članice trebale bi stoga razmisliti o ocjenjivanju svojega pravnog sustava kako bi prepoznale politike i prakse koje sprječavaju da kazneni i građanski postupci budu prilagođeni djeci. U svojem ocjenjivanju države članice trebale bi uzeti u obzir relevantna istraživanja Europske komisije i FRA-e, uključujući preporuke utvrđene u sažetku politike Komisije o uključenju djece u kaznenim, građanskim i administrativnim sudskim postupcima. Države članice trebale bi zatim sastaviti plan rada, uzimajući u obzir obećavajuće prakse drugih država članica koje bi se mogle podijeliti među nacionalnim i regionalnim akterima i na razini EU-a. Države članice i, prema potrebi, EU trebali bi razmisliti o promicanju svijesti o pravosuđu prilagođenom djeci među dionicima.

Pravo na saslušanje

Pravo na saslušanje i izražavanje mišljenja ključno je za djelotvorno sudjelovanje u sudskim postupcima. To su pravo djeci zajamčili EU, Vijeće Europe i UN.

Uspostava postupovnih jamstava radi osiguravanja sudjelovanja djeteta

Iako se zakonodavstvom EU-a dodjeljuju određena prava i jamstva djeci koja postanu žrtve zločina i minimalna jamstva djeci koja su svjedoci određenih zločina, nedostaju ekvivalentna jamstva za djecu uključenu u građanske postupke. Slično tomu,

pravom EU-a ne pružaju se jamstva djeci koja su svjedoci zločina koji nisu obuhvaćeni zakonodavstvom s određenom tematikom, kao što su trgovina ljudima i seksualno iskorištavanje. Razni međunarodni instrumenti, uključujući Europsku konvenciju o ostvarivanju dječjih prava Vijeća Europe, u takvim predmetima nameću nekakve obveze.

Postupovna jamstva za djecu koja su žrtve dolaze u mnogo oblika. Primjerice, Direktiva o suzbijanju trgovine ljudima (2011/36/EU), Direktiva o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije (2011/93/EU) i novija Direktiva o pravima žrtava (2012/29/EU) uključuju sljedeće: intervjui s djecom koja su žrtve ograničeni su brojem, odvijaju se u posebno osmišljenim prostorima i izvršavaju ih osposobljeni stručnjaci, ako je moguće, ista osoba, izbjegava se vizualni dodir između djece i počinitelja, djeca se ne trebaju pojaviti pred sudom osobno i umjesto toga saslušaju se svjedočenjem putem komunikacijske tehnologije ili putem upotrebe audiovizualnih zapisa intervjua s njima kao dokazima, saslušanja su zatvorena za javnost, a djeca su u pratnji pravnog predstavnika ili odrasle osobe po njihovom izboru.

I stručnjaci i djeca smatraju da su takva postupovna jamstva od ključne važnosti. Stručnjaci naglašavaju da se njima smanjuje pritisak na djecu, olakšava se njihovo sudjelovanje u sudskim postupcima i pomaže izbjeći sekundarna viktimizacija. Štoviše, stručnjaci iz svih deset država članica u kojima je provedeno istraživanje dali su primjere kojima se pokazalo da neprovođenje takvih jamstava vrlo negativno utječe kako na postupke tako i na samu djecu. Djeca se slažu da jamstva smanjuju pritisak na njih kada svjedoče i pomažu im u slobodnijem sudjelovanju. Jamstva koja se ne provode sustavno mogu biti veliki izvor straha i anksioznosti.

„Ne bi trebali mučiti djecu da toliko puta ponove priču... vrlo mučno... nego je jednostavno recite jedanput, primjerice... izravno psihologu koji će reći istraživaču, reći nekome, a zatim bi trebali prenijeti svoje svjedočenje sasu i dijete se ne bi trebalo ponovno pozvati da svjedoči. U najgorem slučaju [dijete bi trebalo reći] sasu... ali ne na sudu.“ (Bugarska, djevojka, 14 godina, žrtva, predmet seksualnog zlostavljanja)

Točnije, djeca ne žele svjedočiti pred optuženicima i svojim obiteljima i prijateljima ili kada to nije moguće, žele svjedočiti s pomoću zaslona kako bi se izbjegao vizualni kontakt. Osjećaju se pod stresom kada moraju svjedočiti više od jedanput, pred mnogo ljudi i u okruženju koje nije prilagođeno djetetu. Djeca općenito preferiraju da je što manje ljudi prisutno tijekom saslušanja i žele biti informirani o ulogama pojedinaca prisutnih na saslušanju. Neka djeca uključena u kazneni postupak veliku važnost pridaju

mogućnosti donošenja informirane odluke o dostupnim postupovnim jamstvima uz svijest o mogućim posljedicama odabira jednog jamstva nad drugim. Također cijene mogućnost odabira spola stručnjaka koji provodi saslušanja ili hoće li ih i kada pratiti osoba od povjerenja te ponekad preferiraju da su sami sa stručnjakom koji vodi saslušanja.

„Preferirala bih to učiniti [da me se unakrsno ispita] iza zaslona jer je bolje razgovarati licem u lice nego putem [video]veze... Razgovarali smo o tome i ja sam postavljala pitanje kao „da sam iza zaslona, tko bi me mogao vidjeti?“ i rekli su da bi me mogli vidjeti samo porota i sudac i ljudi koji mi postavljaju pitanja. Pa sam umjesto videoveze odlučila to učiniti.“ (Ujedinjena Kraljevina, djevojka, 17 godina, žrtva, predmet seksualnog zlostavljanja)

U zakonima u većini država članica propisana su postupovna jamstva za kaznene postupke, kao što su fizička prilagodba okruženja u kojima se održavaju saslušanja i kontrolirani dodir s drugim strankama, osobito optuženikom. Općenito, kaznene odredbe čine se detaljnije od građanskih odredbi u smislu ovlaštene osobe nadležne za saslušanje djeteta, okruženja u kojima se dijete saslušava i opsega informacija koje se pruže djetetu. Građanske u odredbe fragmentiranije: ovisno o vrsti predmeta, saslušanje je djeteta obvezno, neobvezno ili uopće nije regulirano. Posredovanje se često predlaže kao alternativa građanskom postupku.

Stručnjaci preporučuju primjenu postupovnih jamstava na svu djecu jednako u kaznenim i građanskim postupcima. Slično tomu, djeca koja su uključena i u kaznene i u građanske postupke, kao što je u predmetima skrbništva povezanim sa predmetima obiteljskog nasilja, žale se da postupovna jamstva dostupna u kaznenim postupcima nisu dostupna u građanskim postupcima. To uključuje, primjerice, mogućnost izbjegavanja svih dodira s optuženicima, koji bi mogli biti njihovi roditelji.

Mišljenje FRA-e br. 2

Države članice EU-a trebale bi osigurati da se postupovnim jamstvima zajamči sudjelovanje djece u sudskim postupcima i učinkovito zaštititi njihovo pravo na saslušanje. To uključuje rješavanje nedostataka unutar kaznenog zakonskog okvira tih država koje nemaju jamstva, osobito za djecu koja su svjedoci. Jamstva slična onima dostupnim u kaznenim postupcima trebalo bi uvesti u građanske postupke s posebnom pažnjom za djecu koja su uključena u više postupaka, kao u predmetima skrbništva povezanim sa predmetima obiteljskog nasilja. Štoviše, države članice trebale bi razmisliti o češćoj upotrebi verzija posredovanja prilagođenih djeci.

Mišljenje FRA-e br. 3

Države članice EU-a trebale bi snimiti videozapis saslušanja, uključujući predraspravno saslušanje, i osigurati da su snimke pravno dopušteni dokazi kako bi se izbjeglo nepotrebno ponavljanje, uključujući tijekom suđenja. Države članice trebale bi upotrebljavati snimanje videozapisa kao standardnu praksu u kaznenim postupcima i kao mogućnost u građanskim postupcima. Policijske postaje, sudnice i druga mjesta za vođenje intervjua trebalo bi opremiti funkcionalnom tehnologijom za snimanje, a stručnjaci bi trebali biti osposobljeni za njezinu upotrebu.

Mišljenje FRA-e br. 4

Države članice EU-a trebale bi osigurati da svi uključeni akteri dobro razmotre najbolji interes djeteta pri odlučivanju o tome tko bi trebao biti prisutan tijekom saslušanja. Stručnjaci bi trebali razgovarati s djecom o tome trebaju li ljudi biti prisutni tijekom saslušanja i, ako da, tko i kada. To uključuje prisutnost osoba za pružanje podrške, kao što su socijalni stručnjaci, odrasle osobe od povjerenja, roditelji, udomitelji i staratelji.

Zrelost djeteta

Ocjenjivanje razine zrelosti

Djetetova razina zrelosti od ključne je važnosti u utvrđivanju načina na koje ono treba sudjelovati u sudskim postupcima. Ispitani stručnjaci tvrde da se ocjenjivanja razine zrelosti uglavnom temelje na mišljenju pojedinog suca ili utvrđivanju prema dobnoj skupini, bez jasnog skupa kriterija. Metode kao što su ocjenjivanje sposobnosti Gillick u Ujedinjenoj Kraljevini ne upotrebljavaju se dosljedno diljem država. Uz to, mnogo stručnjaka podcjenjuje znanje djece i njihovu sposobnost razumijevanja jer nemaju znanja i svijest o ponašanju specifičnom za dijete.

Mišljenje FRA-e br. 5

Kako bi se osiguralo da pravo na saslušanje nije podložno dobnim ograničenjima ili drugim proizvoljnim ograničenjima, kako u zakonu tako i u praksi, države članice EU-a trebale bi uvesti u svoje zakonodavstvo jasne kriterije za utvrđivanje razine zrelosti djeteta i donijeti metode za ocjenjivanje razine zrelosti djeteta. Time bi se moglo pomoći u objektivnijem utvrđivanju načina najboljeg sudjelovanja djece u sudskim postupcima.

Primjereno razmatranje zrelosti

Pravo na saslušanje jest izbor, ne obveza, a djeca ističu da bi trebala imati pravo glasa u vezi s načinom na koji će ih se saslušati. Stručnjaci bi trebali priznati da djeca imaju jasna mišljenja i mnogo prijedloga o tome kako bi postupci mogli biti više prilagođeni djeci. Primjerice, djeca predlažu da bi se trebalo uzeti u obzir da ne komuniciraju nužno na isti način kao odrasli, posebice kad su mlađa.

Kada djeca izaberu da sudjeluju u sudskim postupcima, potrebno je napraviti više kako bi se njihovo sudjelovanje olakšalo. Poduzete mjere trebale bi se temeljiti na pojedinačnom ocjenjivanju djeteta i trebale bi se prilagoditi na temelju njihove dobi, razine zrelosti, razine razumijevanja i mogućih teškoća u komunikaciji, kao i okolnosti pojedinog predmeta.

„Sutkinja je bila vrlo ljubazna i ponovno pojasnila da se ne trebam ničega bojati, da ne jede ljude – razgovarala je na prijateljski, šaljiv način – i da kad god osjetim potrebu za pauzom tijekom saslušanja, mogu ih prekinuti pa ćemo nastaviti ako sam spremna ili završiti ako odbijem.“
(Bugarska, djevojka, 16 godina, stranka, predmet skrbništva)

Ispitana djeca naglašavaju da je otvoren, pažljiv i prijateljski pristup te pristup pun poštovanja ključan da bi mogla bolje prenijeti svoje želje i osjećaje.

Mišljenje FRA-e br. 6

Kako bi se pojednostavilo sudjelovanje djece, države članice EU-a trebale bi vršiti obvezne postupke pojedinačnog ocjenjivanja i osigurati jasne smjernice za osposobljene stručnjake za provođenje pojedinačnih ocjenjivanja na način prilagođen djetetu i primjeren dobi djeteta. Za pomaganje djeci u osobito ranjivim situacijama da izraze svoja mišljenja možda će biti potrebne posebne mjere, uključujući pružanje usluga tumačenja/prevođenja.

Pružanje stručnjacima pravila i smjernica o tome kako saslušati djecu

I stručnjaci i djeca kažu da upotreba komunikacije prilagođene djeci nije standardna praksa. Štoviše, pravila i smjernica kojima se izričito propisuje kako bi stručnjaci trebali provoditi saslušanja često nema, osobito u građanskim postupcima. Posljedično tomu, u gotovo svim državama članicama i u kaznenim i u građanskim postupcima prakse saslušanja i mjera u kojoj se komunikacija prilagođava potrebama djece

ovise o vještinama pojedinog stručnjaka. Razlikuju se i ovisno o sudu i regiji. Ispitani stručnjaci tvrde da stručnjaci, posebice policijski službenici i suci, obično nisu specijalizirani za saslušanja djece.

Kada se osiguraju standardizirana i detaljna pravila ili smjernice, kao što su smjernice koje se upotrebljavaju u Finskoj ili Ujedinjenoj Kraljevini, bolje se štiti pravo djece na saslušanje. Stručnjaci primjećuju da se broj saslušanja smanji i ponašanje stručnjaka postaje više prilagođeno djetetu, čime se djeca osjećaju sigurnije i stoga mogu djelotvornije sudjelovati.

Mišljenje FRA-e br. 7

Države članice i, prema potrebi, EU trebali bi osigurati da stručnjaci dobiju jasne smjernice i detaljna pravila o tome kako saslušati djecu. Time bi se osiguralo da pravilno upotrebljavaju postupovna jamstva prema nacionalnom pravu i pravu EU-a te da upotrebljavaju dosljedan pristup saslušanju, prilagođen djeci, u kaznenim i građanskim postupcima. Oni bi trebali ići ruku pod ruku sa standardizacijom postupaka i koordinacijom među različitim akterima i stručnim skupinama kako bi se uskladila saslušanja. Razmjena smjernica i obećavajućih praksi unutar država članica i među državama članicama mogla bi pomoći u poboljšanju postupaka.

Uvođenje posebnih sudova, vijeća ili sudaca za djecu

Nemaju sve države članice kaznene ili građanske sudove, odjele, vijeća ili suce koji su specijalizirani za rad s djecom. Vjerojatnije je da će takvi posebni subjekti ili suci upotrebljavati posebne stručnjake osposobljene u psihologiji i razvoju djeteta, specijaliziranim tehnikama saslušanja djeteta i mandanima za pravosuđe za dijete. Također je vjerojatnije da će takvi sudovi imati prostore prilagođene djeci, kao i alate zaštite, uključujući komunikacijsku tehnologiju, kao što je videoveza.

Mišljenje FRA-e br. 8

Države članice EU-a trebale bi razmisliti o uspostavi posebnih sudova za djecu ili posebnih odjela/vijeća unutar običnih sudova koji bi bili stručni u pravima djeteta i pravosuđu prilagođenom djeci. Time bi se pomoglo u osiguravanju da se predmeti koji uključuju djecu rješavaju u okruženju prilagođenom djeci. Trebalo bi također razviti posebne jedinice stručnjaka koji rade s djecom, uključujući unutar policije, sudstva i pravne struke.

Upotreba prostora prilagođenog djeci za saslušanje djece

Sekundarno pravo EU-a zahtijeva ispitivanje djece koja su žrtve u kaznenim postupcima na prostorima osmišljenima za tu svrhu ili prilagođenima toj svrsi. Međutim, sobe prilagođene djeci, prostori u kojima je vjerojatno da će se djeca osjećati udobno i sigurno, nisu dostupne kao standardna praksa. Češće se upotrebljavaju za kaznene od građanskih postupaka, no čak i u kaznenim predmetima djeca se često susreću s navodnim počiniteljima u hodnicima ili sobama za čekanje. Kada se djeca saslušaju u običnim uredima ili na sudu, sobe su rijetko posebno osmišljene za saslušanja djece i određenom je stručnjaku prepušteno da stvori okruženje koje je više prilagođeno djeci.

Nekoliko država uložilo je napore da osiguraju sobe za saslušanje prilagođene djeci za kaznene predmete, uključujući opremanje policijskih postaja sobama za razgovore prilagođene djeci, koje obično sadrže igračke, videorekordere za snimanje saslušanja za kasniju upotrebu na sudu i druge alate za prikupljanje dokaza. Ispitivani stručnjaci i djeca oboje vrlo pozitivno ocjenjuju takve posebno prilagođene sobe.

Iako se raspoloživost razlikuje, Poljska i Bugarska razvile su „plave sobe“ prilagođene djeci, koje imaju i prostor za promatranje iza dvosmjernog ograde za suce i druge odgovarajuće osobe. Ispitanici su također naveli i „kuće za djecu“ u Islandu i Norveškoj, koji pružaju integrirane međuagencijske, multidisciplinarnе usluge za djecu koja su žrtve i svjedoci na jednom mjestu koje je namjerno smješteno dalje od sudova. Takve kuće za djecu također se upotrebljavaju u Hrvatskoj, Danskoj i Švedskoj, a nedavno su uvedene i na Cipru, te se razvijaju u Engleskoj (Ujedinjena kraljevina), Estoniji i Španjolskoj.

Djeca općenito smatraju okruženje suda zastrašujućim i povezuju ga sa zločinom. Stoga preferiraju saslušanja koja se vode izvan okruženja suda, odnosno ona koja se vode u sudskim sobama za saslušanje sa značajkama prilagođenim djeci od onih na sudu ili u okruženju koje nije prilagođeno djeci, pod uvjetom da doživljavaju pristup stručnjaka kao prijateljski.

Diljem različitih država članica EU-a, djeca uključena i u građanske i kaznene postupke imaju dosljedna mišljenja o tome što to znači okruženje prilagođeno djeci: trebalo bi se nalaziti izvan okruženja suda, trebalo bi biti obojeno vedrim bojama, ukrašeno sa značajkama prilagođenim djeci, kao što su slike i crteži koja su napravila druga djeca, i trebalo bi sadržavati biljke ili cvijeće. Nadalje, kao i ispitivani stručnjaci, djeca naznačuju da bi raspoložive igračke ili igre trebale biti primjerene za različite dobne skupine.

„Po mojem mišljenju [sudnica] ne bi trebala biti toliko crna i bijela jer, ne znam kako to opisati, bilo je užasno. Katastrofalno! Možda bi trebali dodati neke boje, primjerice zelenu, kako bi bilo malo veselije. Kada sam ušao, svi su bili kao duhovi. Pitao sam se kamo sam to došao, svi su me samo gledali, a zatim je ušao sudac i on je bio u crnom i bijelom s crnom kravatom... stolice su bile bijele, crne, bijele, crne, crne, bijele, bijele, crne...” (Hrvatska, dečko, 15 godina, svjedok, predmet obiteljskog nasilja)

Mišljenje FRA-e br. 9

Države članice EU-a trebale bi osigurati da se saslušanja provode u prostorima prilagođenim djeci, po mogućnosti izvan okruženja suda, jer se njima potiče učinkovito sudjelovanje djece i pomaže u osiguravanju poštovanja njihovih prava. U prostorima bi se trebali odražavati prijedlozi djece i trebali bi biti obojeni vedrim bojama te uključivati značajke prilagođene djeci, kao što su slike koje su napravila druga djeca, biljke i razne igračke i igre primjerene za različite dobne skupine.

Mišljenje FRA-e br. 10

Države članice EU-a trebale bi tražiti da se sustavno uspostave zasebne sobe za saslušanja i sobe za čekanje prilagođene djeci koje bi upotrebljavale razne usluge, uključujući i u ruralnim krajevima. Sobe za ispitivanje prilagođene djeci također bi trebale biti raspoložive i za kaznene i građanske postupke kako bi se omogućilo djeci da slobodno i potpuno ostvare svoje pravo na saslušanje u prostoru u kojem se osjećaju udobno i sigurno. S obzirom na to da je najvažniji čimbenik za djecu ponašanje stručnjaka, upotreba takvih soba treba ići ruku pod ruku sa saslušanjem koje provodi osposobljeni stručnjak.

Omogućivanje dostupne besplatne pravne pomoći, uključujući besplatan i jednostavan pristup pravnom zastupanju

Zakonodavstvom EU-a u području kaznenog prava djeci koja su žrtve dodjeljuje se pravo na pravno savjetovanje ili pravno zastupanje koje je besplatno kada žrtva nema dovoljno financijskih sredstava. Djeci koja su žrtve također bi trebalo osigurati posebnog predstavnika ako je nositeljima roditeljske odgovornosti zabranjeno predstavljanje djece.

U Smjernicama Ujedinjenih naroda o pristupu pravnoj pomoći u kaznenopravnim sustavima iz 2012. propisuje se da bi djeca uvijek trebala biti oslobođena ispitivanja

imaju li dovoljno financijskih sredstava. Nacionalnim se zakonodavstvom u šest od deset zemalja u kojima je provedeno istraživanje djeci koja su svjedoci dodjeljuje pravo na pravnu pomoć, a djeca koja su žrtve imaju to pravo u svim zemljama osim Ujedinjene Kraljevine zbog njezina sustava općeg prava. Međutim, pet zemalja u uzorku zahtijevaju ispitivanje o tome imaju li djeca dovoljno financijskih sredstava. Štoviše, ispitanici iz svih zemalja izvješćuju da je pravno zastupanje u predmetima građanskog prava problematično jer djeca trebaju doseći određenu dob da bi se smatrala pravno sposobnima. U postupcima obiteljskog prava roditelji često imaju odvjetnika, ali ne i dijete. Međutim, u pet zemalja u kojima je provedeno istraživanje može se dodijeliti pravni savjetnik ili skrbnik kako bi predstavljao interese djeteta.

Stručnjaci su postavili niz problema u vezi s pristupom pravnoj pomoći, uključujući nedostatak smjernica o tome kako zatražiti besplatnu pravnu pomoć, osposobljavanja i dostupnosti posebnih odvjetnika za djecu i pravovremenog i sustavnog dodjeljivanja pravnih predstavnika. Međutim, obećavajuće prakse postoje u nekoliko zemalja. Primjerice, u Francuskoj su uspostavljene dodirne točke u nekoliko gradova u kojima djeca mogu pristupiti posebnim odvjetnicima za informacije o svojim pravima, savjet i podršku u građanskim i kaznenim pitanjima.

Za sve vrste postupaka djeca koja su ispitana rijetko izvijeste o primanju pravne podrške. Zaključcima se ističe da pružanje pravne podrške nije institucionalizirano u većini država. Neka djeca ne prepoznaju odvjetnike ili pravne savjetnike kao izvore podrške jer smatraju da ih ne obavješćuju o postupku i njihovim ulogama i odgovornostima. Neka djeca koja su uključena u predmete skrbništva izvješćuju o koristi koju su imali od pravnog zastupanja svojih roditelja, a ne od svojeg odvjetnika. U mnogo slučajeva ta djeca gledaju negativno na pruženu podršku jer smatraju da su ti stručnjaci stavili interese njihovih roditelja ispred njihovih osjećaja i želja.

Mišljenje FRA-e br. 11

Države članice EU-a trebale bi bezuvjetno pružiti pravnu pomoć svoj djeci, uključujući besplatni pristup pravnom zastupanju tijekom postupka. Uz to, sve države članice trebale bi osigurati da je pružanje pravne pomoći institucionalizirano i da su jasne smjernice o pristupanju pravnoj pomoći pružene svoj djeci i njihovim roditeljima ili skrbnicima. Posebni odvjetnici za djecu trebali bi biti dostupni za predstavljanje djece u građanskim i kaznenim postupcima. Birokratske prepreke, kao što su dugotrajni postupci ili ispitivanje o financijskim sredstvima, trebalo bi prepoznati i izbjeći.

Smanjenje duljine postupaka

Seдам od deset država članica EU-a u kojima je provedeno ispitivanje ima posebno zakonodavstvo o sprečavanju nepropisnih odugovlačenja u sudskim predmetima u koje su uključena djeca u kaznenom području. Neke ograničavaju duljinu suđenja, dok druge nalažu da brzina bude prioritet u takvim predmetima. Slično tomu, primjerice, zakonodavstvom EU-a uspostavlja se da se intervjui s djecom koja su žrtve održavaju bez neopravdanog odgađanja. Međutim, u građanskim postupcima samo tri zemlje ubrzavaju predmete kada su djeca uključena i to samo u vrlo posebnim predmetima.

Prema izvješćima, sudski je postupak dugotrajan u svim državama članicama zbog odugovlačenja između saslušanja u različitim postupovnim fazama i broju saslušanja. Stručnjaci primjećuju da službena i neslužbena višedisciplinarna suradnja pomaže smanjiti broj saslušanja i trajanje postupaka.

Djeca često izvješćuju o dugotrajnim postupcima, kaznenim i građanskim, i tvrde da to negativno utječe na njihove svakodnevne živote. Kritiziraju odugovlačenja između saslušanja u različitim postupovnim fazama, višestruka, a često i repetitivna, saslušanja u kojima se suočavaju s brojnim stručnjacima te samu prirodu pravnog sustava. Predlažu davanje izjave samo jedanput i davanje prioriteta predmetima s djecom. Mnogo je djece također primijetilo da su sama saslušanja duga, često zbog dugih čekanja prije svjedočenja. Slično tomu, neka djeca uključena u građanske postupke kritizirala su duga ocjenjivanja u saslušanjima koje provode socijalni stručnjaci, posebice u predmetima povezanim sa skrbništvom.

„Ondje su bile tri osobe i postavljeno mi je samo jedno pitanje: „Sviđa li ti se tamo u centru u kojem se sada nalaziš?“ i ja sam odgovorio: „Da, sada mi je dobro, dobro sam.“ No nitko me ni na koji način nije pitao želim li da me netko usvoji ili želim li se negdje drugdje preseliti od tamo gdje sam bio.... Nije bilo u redu jer mi je postavljeno jednostavno pitanje, a bilo je kao da me netko opsovao, mislim, jednostavno pitanje... Bio sam ondje dvije minute, to je to... Znam da bi dijete trebalo biti tamo više od dvije minute.“ (Rumunjska, dečko, 17 godina, stranka, predmet s institucijskim zaštitnim mjerama)

Nasuprot tomu, djeca koja su uključena u predmete s mjerama smještanja u instituciju žale se da su saslušanja toliko kratka da ne mogu izraziti svoje želje i osjećaje o važnim životnim odlukama koje utječu na njihovu budućnost.

Mišljenje FRA-e br. 12

Države članice EU-a trebale bi osigurati da je trajanje kaznenih i građanskih postupaka razmjerno najboljim interesima djeteta uvođenjem djelotvornih jamstava kako bi se izbjegla nepotrebna odugovlačenja i nepotrebna višestruka saslušanja djece. Jasnim bi se pravilima trebao ograničiti ukupni broj intervjua i saslušanja djeteta kako u građanskim, tako i u kaznenim predmetima. Države članice trebale bi poticati jaču suradnju među stručnjacima iz različitih disciplina kako bi se smanjio broj saslušanja. Smanjenje videozapisa saslušanja trebalo bi postati standardna praksa kako bi se smanjio broj saslušanja djeteta.

Mišljenje FRA-e br. 13

Države članice EU-a trebale bi osigurati da je trajanje samih saslušanja u kaznenim i građanskim postupcima razmjerno najboljim interesima djeteta. Stručnjaci bi trebali osigurati odgovarajuće sudske propise kako bi se izbjegla nepotrebna duga čekanja i kako bi imali na raspolaganju osposobljene stručnjake koji misle o potrebama djeteta. Stručnjaci bi također trebali osigurati da je dodijeljeno dovoljno vremena za potpuno sudjelovanje djeteta u postupku, tj. da ona mogu izraziti svoje želje i osjećaje.

Pravo na obaviještenost

U istraživanju FRA-e pokazalo se da većina država članica nema jasne zahtjeve, pravila i utvrđene prakse, čime prepuštaju prosudbi pojedinaca koji pružaju informacije kada će, o čemu i kako obavješćivati djecu. Osobito u građanskim postupcima većina država članica ima samo prilično generičko zakonodavstvo o obvezama obavješćivanja, koje se primjenjuje i na djecu i odrasle, a djeca i stručnjaci izvijestili su o znatno slabijim praksama obavješćivanja u građanskim postupcima u usporedbi s kaznenim postupcima.

Sekundarnim pravom EU-a utvrđeno je pravo na obaviještenost u postupcima za žrtve zločina. U Direktivi o pravima žrtava navodi se da djeca koja su žrtve i nositelji roditeljske odgovornosti ili drugi pravni predstavnici trebaju biti obaviješteni o mjerama ili pravima koja se posebno odnose na dijete. Njome je predviđeno opće pravo žrtava na obaviještenost u različitim fazama postupka i o određenim pitanjima.

Obvezni postupci u pogledu toga tko treba, kako, kada i o čemu obavješćivati dijete

I u kaznenom i u građanskom pravu stručnjaci obično smatraju da su nacionalni okviri previše općeniti. Nedostaju im pojedinosti o tome tko treba, gdje, kako, kada i o čemu obavješćivati djecu. Pružene se informacije stoga razlikuju i djeca često nisu obaviještena na odgovarajući način.

Prema izvješćima, pružanje informacija nije odgovarajuće ni tijekom ni nakon postupaka, a posebice u vezi sa sudskim odlukama. Samo dvije zemlje u kojima je provedeno istraživanje zahtijevaju da djeca budu obaviještena na način prilagođen djeci o presudi i posljedicama kaznenih postupaka u koje su uključena. Obveza obavješćivanja djece uključene u građanske postupke još je manje zastupljena. U većini slučajeva djecu obavješćuju njihovi roditelji ili pravni predstavnici zbog toga što nisu pravno sposobna.

Djeca kažu da je obaviještenost ključna kako bi razumjela postupak. Često se žale da ih se ne obavješćuje o novostima i informacijama o razvoju njihovih predmeta tijekom postupka. Primjerice, o tome gdje se nalaze optuženici tijekom kaznenih postupaka ili o prisutnosti roditelja ili rođaka u građanskim postupcima. Djeca predlažu da ih se obavijesti dovoljno rano kako bi se pripremili za saslušanje pa zatim dosljedno tijekom postupka u redovitim intervalima. Također bi htjeli biti obaviješteni o mogućim vremenima čekanja prije saslušanja, trajanju postupka i presudi i njezinim posljedicama unutar razumnoga vremenskog okvira.

„Mislim da je važno obavijestiti dijete kako bi razumjelo. Čemu mjesto služi: da bi se dijete ugodnije osjećalo kada ide tamo. Tako da znaju kamo idu i zašto.“ (Francuska, djevojka, 17 godina, stranka, predmet povezan sa zaštitom djeteta (neodgovarajuće postupanje roditelja))

Nadalje, djeca preporučuju da stručnjaci trebaju navesti smjernice za njihovo ponašanje tijekom saslušanja i povratne informacije nakon njih kako bi djeca bila svjesna svojeg nastupa na sudu i toga kako njihovo svjedočenje utječe na proces.

Dostupnost informacija prilagođenih djeci

Zakonodavstvom EU-a države članice obvezuju se osigurati da se sve komunikacije sa žrtvama zločina, uključujući djecu, sastoje od jednostavnog i pristupačnog jezika, usmeno ili pismeno. Niz zemalja

razvio je materijale prilagođene djeci kako bi objasnio pravni proces, prava djeteta i kroz što će djeca proći na sudu. Informativniji materijali postoje za djecu koja su žrtve i svjedoci u kaznenim postupcima u usporedbi s materijalima za one uključene u građanske postupke. Ponekad se materijali za obavješćivanje odraslih daju djeci a da se ne prilagode njihovoj razini jezika i razumijevanja.

U Ujedinjenoj Kraljevini (Engleska, Škotska i Wales) objavljene su razne knjižice i o građanskim i kaznenim postupcima za različite dobne skupine. Knjižice za mlađu djecu vrlo su slikovite te se služe zagonetkama i igrama za privlačenje pozornosti djece, dok su knjižice za stariju djecu detaljnije i upotrebljavaju manji broj slika ili dijagrama, koji su realističniji. Međutim, takvi su materijali dostupni samo kroz pojedine organizacije ili nevladine organizacije (NVO) te nisu sustavno dostupni diljem države. Čak i kada su dostupni opći informativni materijali prilagođeni djeci, u obavijestima i pozivima na sud često se upotrebljava pravna terminologija i ne upotrebljava se jezik prilagođen djeci ili su usmjereni izravno na roditelje.

Djeca rijetko izvijeste o tome da su dobila materijale prilagođene djeci, no preporučuju upotrebu takvih materijala u svim državama. Međutim, s njihova stajališta, važnije je dopuniti pisane materijale usmenim objašnjenjem od pouzdane odrasle osobe kako bi bila sigurna da ih ispravno razumiju. Djeca u nekoliko država bila su izričito kritična prema pozivima na sud koje obično dostavlja policija. Kada ih dostave policijski službenici u odorama u službenim vozilima bez objašnjenja, djeca kažu da se osjećaju uplašeno i kao optuženici umjesto kao žrtve ili svjedoci.

Mišljenje FRA-e br. 14

Države članice i, prema potrebi, EU, trebali bi osigurati da se zakonskim odredbama jamči pravo na obavješćenost svoj djeci kako bi se dosljedno ostvarivalo tijekom svih faza i vrsta postupaka. Njima bi se trebalo jasno utvrditi tko treba, gdje, kako, kada i o čemu obavješćivati djecu. Njima bi se trebala utvrditi i osoba nadležna za obavješćivanje djeteta, povećati uloga psihologa i odgovarajućih socijalnih stručnjaka u obavješćivanju te proširiti područje primjene informacija koja se pružaju djeci u svim fazama postupka s pomoću više formata.

Mišljenje FRA-e br. 15

Države članice EU-a trebale bi osigurati da stručnjaci ne pruže previše detalja o pozadini predmeta, bez dovođenja u pitanje suštine stvari. Važne informacije trebalo bi ponoviti tijekom postupka. Uz informacije o postupcima i pravima, informacije bi trebale uključivati smjernice o ponašanju i o tome kako svjedočenje djece utječe na postupke. Sudske presude i njihove posljedice trebalo bi objasniti djeci unutar razumnog vremenskog okvira. Informacije nakon suđenja trebale bi uključivati jasne upute o pravima djeteta, rezultat postupka i mogućnosti koje su dostupne njima i njihovim obiteljima, uključujući prava na žalbu i usluge naknadne skrbi.

Nedostatak sustavnog, standardiziranog pružanja informacija prilagođenih djetetu i prilagođenih informacijskih usluga otežava djeci potpuno razumijevanje postupaka, njihovih prava i posljedica njihovih odluka. To ih sprječava u donošenju informiranih odluka i potpunom sudjelovanju.

Ispitivač: „Koji je najbolji način obavješćivanja djeteta?“

Dijete: „Ovisi o dobi djeteta. Djetetu od 6 do 7 godina možete objasniti putem slika, fotografija, [posebnih] tekstova... Tako nešto bi se meni bilo svidjelo. Kad si mlad, možeš se igrati. Možete odglumiti upoznavanje suca prije nego što ga upoznate. Pomognite im shvatiti njihovim riječima, riječima koje nisu riječi odraslih. Bilo bi dobro da se djetetu ne kaže tri dana prije. Mislim da treba barem mjesec dana prije.“ (Francuska, djevojka, 17 godina, stranka, predmet povezan sa zaštitom djeteta (neodgovarajuće postupanje roditelja))

Mišljenje FRA-e br. 16

Države članice EU-a trebale bi osigurati da postoje zakonski zahtjevi za obavješćivanje djece na način prilagođen djetetu prije, tijekom i nakon saslušanja. Te bi informacije trebale obuhvatiti sadržaj i oblik, prema potrebi za dob i zrelost djeteta. Informacije prilagođene djeci trebale bi biti dostupne u usmenom i pismenom obliku tijekom postupka. Sve informacije koje se daju djeci trebale bi biti prilagođene njihovoj razini razumijevanja, dobi i zrelosti te uzimati njihove posebne potrebe u obzir. Države članice trebale bi uspostaviti jasna pravila i smjernice kako bi provedba ovog prava u kaznenim i građanskim postupcima postala središnje pitanje i kako bi se osigurala dostupnost odgovarajućih informacija o postupku djece i njihovim pravima u standardiziranom, koordiniranom obliku.

Mišljenje FRA-e br. 17

Države članice i, prema potrebi, EU trebali bi osigurati da se pisani materijal kojim se objašnjavaju prava djeteta, sudski postupak i uloge raznih stručnjaka sustavno razvija, da bude prilagođen potrebama djeteta i da se širi diljem država članica. Trebali bi se upotrebljavati različiti kanali i oblici, uključujući brošure i letke koji su dostupni na mreži, ispise i audiovizualni materijal kao što su filmovi ili TV emisije. Pravna dokumentacija, kao što su poziv na sud ili pravna obavijest za dijete također bi u sadržaju i obliku trebali biti prilagođeni djetetu. Prema preporuci djece, materijali bi trebali biti popraćeni usmenim objašnjenjem odrasle osobe, najbolje stručnjaka s odgovarajućom pozadinom i znanjem. Postojeći materijal prilagođen djeci trebalo bi široko dijeliti i upotrebljavati, uključujući onaj koji su razvile međunarodne institucije kao što je Vijeće Europe.

Dostupnost službi potpore za propisno obavješćivanje djece i njihovih roditelja

Direktiva o suzbijanju trgovine ljudima i Direktiva o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije odnose se na potrebu pružanja pomoći, podrške i zaštite djeci koja su žrtve, a, prema potrebi, i njihovim roditeljima, putem nekoliko mjera, uključujući pojedinačno ocjenjivanje potreba svakog djeteta. Podršku je potrebno pružiti prije, tijekom i nakon kaznenog postupka. Direktivom o pravima žrtava zahtijeva se od službi za potporu žrtvama da barem pruže informacije, savjet i podršku o njihovoj ulozi u kaznenom postupku, uključujući pripremu za prisustvovanje suđenju te da se prilagode određenim potrebama žrtve. Njome je također predviđeno da članovi obitelji imaju pristup službama za potporu žrtvama u skladu s njihovim potrebama i stupnjem povrede koju su pretrpjele kao rezultat kaznenog djela počinjenog protiv žrtve.

Službe podrške, a posebno službe podrške za žrtve i svjedoke, imaju posebice važnu ulogu u pružanju informacija djeci i njihovim roditeljima, pripremi djece za saslušanja i pružanju pratnje tijekom postupka, npr. u kućnim posjetima i posjetima sudu prije suđenja za upoznavanje s okruženjem. Stručnjaci također smatraju ove službe ključnima za potpunu zaštitu djece. Djeca jako cijene primanje informacija unaprijed u okruženju prilagođenom djeci i od stručnjaka čije ponašanje ocjenjuju kao prilagođeno djeci. Bez iznimke pozitivno ocjenjuju kućne posjete i posjete prije suđenja, kao i upotrebu mjera i materijala prilagođenih djeci. Djeca također cijene razvoj

odnosa od povjerenja i dosljedne odnose sa stručnjacima i mogućnost obraćanja njima s pitanjima u bilo kojem dijelu postupka.

Iako se službe podrške nude u većini država članica, postoji zajednička percepcija da je potrebno učiniti mnogo više. U državama članicama u kojima nema obveznih zahtjeva čini se da su programi potpore usredotočeni uglavnom na vrlo teške predmete, određene vrste zločina, kao što su trgovina ljudima ili seksualno zlostavljanje i žrtve, a ne nužno svjedoke. Djeca smatraju da ona i njihovi roditelji često ne mogu iskoristiti dostupne službe podrške jer nemaju dovoljno informacija o njima. Djeca koja su uključena i u kaznene i građanske postupke smatraju da su bila bolje obaviještena i pripremljena putem službi podrške u kaznenom postupku, posebice tijekom faze prije suđenja. Djeca se žale da u građanskim postupcima nemaju informacije o svrsi saslušanja i posljedicama njihovih izjava i donesene presude.

Mišljenje FRA-e br. 18

Države članice i, prema potrebi, EU, trebali bi osigurati da službe podrške budu dostupne svojoj djeci koja sudjeluju u kaznenim i građanskim postupcima u svim fazama postupaka. Djeca i njihove obitelji trebaju biti obaviješteni o službama koje se nude. Službe podrške trebale bi uzeti u obzir važne uloge koje roditelji i osobe od povjerenja igraju u obavješćivanju djeteta i pružanju podrške djetetu.

„Mislim da trebaju bolje pojasniti djeci koja idu na [saslušanje] zašto [vijeće] donosi odluke koje donosi i što uzimaju u obzir prilikom donošenja tih odluka... Ona [djeca] to ne razumiju, što samo vodi do osjećaja zamjeranja.“
(UK, dečko, 18 godina (redovito saslušan od 6. godine), predmet naloga za nadziranje skrbnništva)

Jedinstvena stručna osoba za kontakt za potporu djetetu tijekom postupaka

Nacionalni pravni okviri, kazneni i građanski, obično su preopćeniti i ne utvrđuju čija je uloga obavješćivati djecu. Stoga se osobe koje ispunjavaju tu ulogu vrlo razlikuju. U nekim zemljama stručnjaci su proturječili jedni drugima kad su navodili osobu odgovornu za obavješćivanje djece. U drugim zemljama pravna nejasnoća vodi do uključenosti nekoliko stručnjaka. Prema izvješćima taj se zadatak često prepusti roditeljima, neovisno o tome jesu li oni dobro obaviješteni ili jesu li neutralne stranke. Za građanske postupke malo je podataka dostupno o poveznici između podrške i informacija ili o postojećim pravilima i smjernicama za stručnjake.

Djeca izvještavaju o vrlo različitim iskustvima s obavješćivanjem. Smatraju da bi i roditelji i stručnjaci trebali obavješćivati djecu. Obično preferiraju svoje roditelje, no nekad oni nemaju dovoljno znanja o tome. Djeca koju su obavijestili stručnjaci na način prilagođen djeci i sa sadržajem prilagođenim djeci to pozitivno ocjenjuju. U manjoj mjeri, djeca su navela druge izvore informacija koji se mogu upotrebljavati kao dodatni izvori, kao što su web-mjesta i sudske emisije na televiziji.

Kada postoji stalna osoba za potporu koja prati dijete, time se osigurava da su dijete i roditelji dobro obaviješteni, osobito tijekom dugotrajnih suđenja. Time se također osigurava da dijete prima stalnu emocionalnu podršku od odgovarajuće osposobljene osobe. Kad nije dodijeljen jedinstveni stručnjak, dijete obično nije dovoljno obaviješteno. Nasuprot tomu, kada osoba za podršku prati dijete, ona često pripremi dijete i pruži mu informacije ili osigura da odgovarajući akteri to učine. Time se uklanja pritisak s roditelja koji možda nisu u najboljoj poziciji da na odgovarajući način obavijeste dijete.

Odgovori stručnjaka i djece velikom su većinom pozitivni kada jedinstvena osoba za podršku prati dijete tijekom postupka. Posrednici u Ujedinjenoj Kraljevini, pravni savjetnici u Njemačkoj i stručnjaci za podršku žrtvama u raznim drugim državama članicama primjeri su obećavajućih praksi u tom smislu.

„Oni [dobrotvorna organizacija] su bili uz mene cijelo vrijeme kroz cijeli postupak. Oni su ti koji su se stalno vraćali da me vide tijekom cijele godine dok sam čekala... Da, bili su odlična podrška.” (UK, djevojka, 19 godina, žrtva, predmet seksualnog zlostavljanja)

Mišljenje FRA-e br. 19

Države članice EU-a trebale bi osigurati da osoba od povjerenja pruža podršku djetetu tijekom svih faza sudskog postupka. Trebalo bi dodijeliti jedinstvenu stručnu osobu za kontakt koja bi bila odgovorna za:

1. pružanje emocionalne podrške tijekom postupka;
2. pripremu djeteta za različite faze postupka;
3. pružanje potrebnih informacija na način prilagođen djetetu (uključujući provjeravanje razumije li dijete prava i postupke);
4. jamčenje dostupnosti posebnih oblika i mjera za djecu s posebnim potrebama, kao što su strana djeca bez pratnje, djeca koja žive kod udomitelja ili u državnoj skrbi, djeca koja su žrtve obiteljskog nasilja i djeca s invaliditetom.

Ta osoba za kontakt trebala bi upotrebljavati pristup prilagođen djeci, biti dovoljno osposobljena i redovito dostupna u svim fazama postupka; razviti stalni odnos od povjerenja s djetetom i surađivati i koordinirati s drugim uključenim skupinama, kao što su službe podrške i službe za zaštitu djece, policijski službenici, suci, tužitelji, odvjetnici i roditelji ili skrbnici. Ta bi osoba također trebala osigurati da su roditelji, udomitelji i osoblje centra za smještaj dovoljno obaviješteni o najvažnijim fazama i problemima postupka kako bi mogli pružiti djeci dovoljno informacija i podrške.

Ako jedinstvena osoba za kontakt nije dostupna, države članice EU-a trebale bi osigurati da različiti akteri dostupni za obavješćivanje djeteta djelotvorno koordiniraju svoje napore.

Pravo na zaštitu i privatnost

U međunarodnim se normama daje jasan prioritet zaštiti djece uključene u sudske postupke, uz istodobno poticanje njihova sudjelovanja u tim postupcima. Zaštićeno i sigurno okruženje nužno je kako bi sudjelovanje djece bilo potpuno i učinkovito te kako bi se izbjegla moguća ponovna traumatizacija. U to je uključeno i osiguravanje prava djeteta na privatnost i povjerljivost.

Zaštitna podrška za djecu

U većini zemalja više je djece izvijestilo o primanju zaštitne podrške u kaznenim postupcima nego u građanskim postupcima. U nekim zemljama djeci je opsežna podrška dostupna u smislu vremena i sadržaja u kaznenim postupcima. U drugim se zemljama djeca i u kaznenim i u građanskim postupcima žale da im podrška nije stalno pružena ili u svim fazama postupka te da često ovisi o inicijativi njihovih roditelja.

Mišljenje FRA-e br. 20

Države članice i, prema potrebi, EU trebali bi osigurati da se prema djeci uvijek postupa kao prema osobama kojima je potrebna posebna zaštita, uzevši u obzir njihovu dob, zrelost, razinu razumijevanja i sve moguće teškoće u komunikaciji.

Države članice trebale bi osigurati da je zaštitna podrška institucionalizirana, dostupna u svim fazama postupka i jednako dostupna svoj djeci na različitim lokacijama, uključujući i ruralna područja. Posebna podrška trebala bi biti dostupna djeci u osobito ranjivim situacijama, kao što su u djece s invaliditetom, statusom migranta ili koja žive kod udomitelja ili u alternativnoj skrbi. U to bi bilo uključeno osiguravanje usluga tumačenja i prevođenja, psihološkog savjetovanja i podrške te osposobljenih stručnjaka koji su sposobni utvrditi određene potrebe djeteta i odgovoriti na njih.

Mišljenje FRA-e br. 21

Države članice i, prema potrebi, EU trebali bi osigurati da se sustavi zaštite djeteta temelje na integriranom i ciljanom pristupu kojim se imaju u vidu ne samo općenito posebne potrebe djeteta, već i sve druge ranjivosti, kao u žrtava ili svjedoka seksualnog zlostavljanja ili obiteljskog nasilja, djece s invaliditetom ili onih sa statusom migranta.

Uspostava postupovnih jamstava radi osiguravanja zaštite djeteta

U nacionalnim pravnim okvirima predviđene su razne zaštitne mjere za sudska saslušanja. One uključuju uklanjanje optuženika iz sudnice i upotrebu snimljenih predraspravnih saslušanja, videoveza za svjedočenje i zaslona za vizualno odvajanje djece od optuženika. Međutim, u praksi se te mjere često ne provode u potpunosti te su uglavnom prepuštene diskrecijskim odlukama sudaca. Djeca opisuju teške predmete u kojima njihova zaštita i sigurnost nisu bile osigurane.

Zakonodavstvo država članica o jamstvima za zaštitu djece koja su žrtve, primjerice, upotreba videozapisa ili osobe za potporu rijekom postupka, ne obuhvaća nužno djecu koja su svjedoci. U nekoliko država članica ta su jamstva također dostupna svjedocima samo do određene dobi. Primjerice, u Finskoj se djecu

staru do 15 godina općenito ispituje samo u predraspravnim intervjuima u prostorima za saslušanje prilagođenima djeci. Međutim, djeca od 15 godina i starija saslušavaju se u normalnim sudnicama, čak i ako navrše 15 tijekom sudskog postupka.

Djeca su jasno navela kako povećati njihov osjećaj zaštite. Stručnjaci bi trebali uzeti te prijedloge u obzir prilikom odabira zaštitnih mjera. Ti prijedlozi uključuju da ih se obavijesti o prisutnosti optuženika i o drugim elementima postupka, da im se ponudi mogućnost odabira hoće li ih netko, i tko, pratiti tijekom saslušanja, da se uspostave okruženja prilagođena djeci, da se primjenjuju tehnike vođenja intervjua prilagođene djeci i da se uzme u obzir mišljenje djeteta u procesu dijeljenja informacija.

Mišljenje FRA-e br. 22

Države članice i, prema potrebi, EU trebali bi uspostaviti postupovna jamstva i pratiti njihovu provedbu kako bi se osiguralo da su sva djeca uključena u sudske postupke zaštićena od povrede, potencijalne ponovne traumatizacije, sekundarne viktimizacije i identifikacije prije, tijekom i nakon postupka. Stručnjaci bi trebali uzeti prijedloge djece u obzir prilikom upotrebe zaštitnih mjera. Trebalo bi osigurati jednak pristup postupovnim jamstvima svoj djeci neovisno o dobi i ulozi u postupku. Postojećim postupovnim jamstvima za djecu koja su žrtve trebalo bi obuhvatiti djecu koja su svjedoci u kaznenim postupcima i djecu koja su uključena u građanske postupke.

Brojna djeca izvijestila su o susretanju s optuženicima i u kaznenim i u građanskim postupcima zbog nedovoljnih postupovnih jamstava. Takvi neželjeni susreti s optuženicima i njihovom rodbinom, do kojih često dolazi prije i nakon saslušanja zbog nedostatka prostora za čekanje prilagođenih djeci, glavni su izvor straha djece. Uz to, osjećaj sigurnosti djeteta narušava se nedostatkom zasebnih ulaza i/ili lošom organizacijom sigurnosti suda, kao što je nemogućnost koordinacije vremena dolaska i odlaska stranaka kako djeca ne bi susrela optuženike. Djeca se također boje neprimjerenog ponašanja stručnjaka, zastrašujućih okruženja, općeg nedostatka povjerljivosti i dijeljenja informacija za koje nisu dali pristanak.

„Vidjela sam ga na sudu nekoliko puta. Ponekad sam stajala zamrznuta na mjestu i osjećala kao da ne mogu napraviti korak naprijed jer sam bila prestravljena.“ (Poljska, djevojka, 18 godina, svjedok i žrtva, predmet seksualnog zlostavljanja)

„Morala sam čekati vani izvan sobe za saslušanje na klupi. Cijelo to vrijeme osjećala sam strah da će netko izaći iz sudnice. Bilo tko može izaći u bilo kojem trenutku. Zato sam često bila u nekom kutu ili sam hodala uokolo... Moj biološki otac došao je sa svojim odanim ljudima, sa svim svojim ljudima i oni su stajali u hodniku, posvuda. Morala sam – sudac me tamo proveo, morala sam proći pored svih tih ljudi i to je bilo uistinu – dok nismo došli do sobe za saslušanje. Sudac je također mislio da to nije bilo u redu.“ (Njemačka, djevojka, 14 godina, stranka, predmet skrbništva)

Osiguravanje prava djeteta na privatnost i povjerljivost

Zakonodavstvom EU-a zahtijeva se od država članica da zaštite privatnost, identitet i sliku djece koja su žrtve te da spriječe javno širenje svih informacija koje bi mogle dovesti do njihove identifikacije. Općom uredbom o zaštiti podataka zahtijeva se odobrenje roditelja za djecu mlađu od 16 godina i odobrenje djeteta starijeg od 16 godina za primanje osobnih podataka o djetetu. Stoga se nacionalnim pravnim okvirima zahtijevaju mjere za zaštitu identiteta i privatnosti djece uključene u postupke kaznenog prava. U građanskim postupcima obuhvat zaštite privatnosti razlikuje se ovisno o području građanskog prava i ulozi djeteta u postupku. U trima zemljama samoregulativnim mjerama pomaže se u osiguravanju da osobni podaci o djetetu ostanu povjerljivi i da se ne podijele s medijima i općom javnošću.

Mišljenje FRA-e br. 23

Države članice EU-a trebale bi uvesti mjere za sprečavanje svakog kontakta između djece i optuženika i svih drugih stranaka koje bi dijete moglo doživjeti kao prijatnu. Takve mjere uključuju videoveze, zaslone za odvajanje djeteta od optuženika ili uklanjanje optuženika iz sudnica tijekom saslušanja djeteta. Države članice i, prema potrebi, EU trebali bi osigurati okruženje prilagođeno djeci za sve faze postupka i da su svi sudovi i policijske postaje opremljeni odgovarajućim sobama za čekanje prilagođenim djeci te zasebnim ulazima. Njih bi trebalo sustavno upotrebljavati za zaštitu djece od susretanja s navodnim počiniteljima ili članovima obitelji s kojima su u sukobu i od toga da ih se stavi u nepogodno okruženje dok čekaju na saslušanje ili kad su uključeni u više postupaka.

Djeca su izrazila strah i stres u vezi s nedovoljnom zaštitom povjerljivosti i podataka kada sudjeluju u pravnim postupcima. Boje se da će pojedini predmeti i postupci postati javni. Nekoliko se djece žalilo da su pojedini njihovi sudski predmeti

postale poznate u njihovim školama, zajednicama ili susjedstvima. Djeca su izvijestila da su se osjećala uznemireno kad su ljudi u njihovoj okolini bili upoznati s njihovim ulogama u postupku, njihovom obiteljskom situacijom ili odlukama suda. Djeca su također izvijestila da su ih ponekad njihovi vršnjaci ili lokalna zajednica maltretirali i stigmatizirali zbog informacija koje su otkrili učitelji, roditelji, rodbina, stručnjaci ili mediji.

Međutim, u skladu s iskustvom stručnjaka nekoliko je djece izvijestilo o povredi osobnih podataka zbog medija koji su objavili informacije o njihovim sudskim predmetima. Nekoliko je djece izvijestilo da su njihovi roditelji sudjelovali u TV emisijama i tako objavili pojedinosti o njihovim predmetima koje su bili povezane sa seksualnim nasiljem. Djeca su također spomenula slučajeve u kojima su mediji objavili neke informacije i otkrili identitete djece bez njihova pristanka. Međutim, neka su djeca također navela da bi medijski publicitet i šire znanje o predmetima u javnosti mogli pozitivno djelovati na iskustva djece podizanjem svijesti u zajednici.

Mišljenje FRA-e br. 24

Države članice i, prema potrebi, EU moraju osigurati da se odgovarajućim zakonodavstvom i mjerama štite identitet i privatnost djece uključene u sudske postupke, primjerice, isključivanjem javnosti iz sudnice ili upotrebom videoveza uživo ili prethodno snimljenog svjedočenja na saslušanjima. Potrebno je poduzeti korake kako bi se osiguralo da osobni podaci o djetetu ostanu povjerljivi i da se ne podijele s medijima i općom javnošću. Snimke je potrebno pohraniti na sigurno, a identitete djece potrebno je zaštititi na mreži u svim područjima zakona i neovisno o ulozi djeteta u postupku. Trebalo bi pristupiti osobnim podacima i prenijeti ih samo kada je to apsolutno potrebno i uvijek treba uzeti u obzir najbolje interese djeteta i njegova mišljenja.

Pravo na nediskriminaciju

Direktivom o pravima žrtava predviđeno je da se prava žrtava primjenjuju na nediskriminirajući način, no i da se žrtve priznaju kao žrtve i da se prema njima postupa na „primjeren način“ u svim dodirima sa službama za podršku žrtvama ili nadležnim tijelima u kaznenom postupku. Ispitani stručnjaci pokazali su različite razine svijesti i razumijevanja potrebe za pružanjem posebnih usluga djeci kojima se, među ostalim, uzimaju u obzir njihovo etničko ili nacionalno podrijetlo, spol ili invaliditet. U nekim državama članicama u kojima je provedeno istraživanje stručnjaci su se više usredotočili na diskriminaciju protiv

romske djece uključene u sudske postupke, dok su se drugi usredotočili na djecu s invaliditetom, djecu iz inozemstva ili međunarodne žrtve trgovine ljudima. Stručnjaci su izrazili zabrinutost da su zbog njihova nedostatka stručnosti usluge manje dostupne određenim skupinama. U nekim državama članicama utvrđeno je nekoliko pozitivnih inicijativa. Primjerice, u Ujedinjenoj Kraljevini one uključuju prevođenje informativnog materijala prilagođenog djeci na različite jezike, intervjue koje provode ženski policijski službenici s djevojčicama koje su žrtve seksualnog zlostavljanja i osiguravanje tumača, uključujući i za znakovni jezik, te smjernice o tome kako voditi intervju s osobama s intelektualnim teškoćama za tužitelje.

Djeca nisu naglasila problem diskriminacije. Umjesto toga, mnogo njih je izjavilo da se prema njima postupalo pošteno i s poštovanjem. Štoviše, brojna su djeca navela da su doživjela „pozitivnu diskriminaciju“ i da se prema njima bolje postupalo jer su bili djeca. Međutim, ondje gdje se više izvještavalo o diskriminaciji, radilo se o diskriminaciji na temelju dobi. Djeca koja su se žalila da se prema njima nepošteno postupalo na temelju dobi uglavnom su bila uključena u građanske postupke.

„Shvatila sam kako sam odrastala da se mojim odlukama pridodaje malo veća važnost i to je stvar koju sam žalila jer su odluke djeteta od 5, 10 ili 15 godina jednako važne.“
(Francuska, djevojka, 17 godina (saslušana između 6. i 17. godine), stranka, neodgovarajuće postupanje roditelja)

Kritična granična dob jest 14 godina. Djeca mlađa od 14 godina izvijestila su da se prema njima postupalo drukčije zbog njihove dobi. Smatraju da ih stručnjaci nisu shvaćali dovoljno ozbiljno i nisu uzeli u obzir njihove izjave, mišljenja, želje ili osjećaje. Došla su do zaključka da odrasli imaju bolji pristup pravosuđu i mogu slobodnije sudjelovati u postupcima jer mogu lakše prenijeti svoja mišljenja. Neka su djeca to potkrijepila usporedbom svojeg sudjelovanja kad su bila mlađa s iskustvom kako su odrastala, zaključivši da se njihovo sudjelovanje poboljšalo kad su bila starija jer su mogla bolje izraziti svoje osjećaje i stručnjaci su ih tada više slušali. Međutim, mnogo se djece, uključujući onu stariju od 14 godina, žalilo da su se stručnjaci prema njima odnosili ili kao prema odraslima ili previše djetinjasto te da nisu uzeli u obzir njihovu zrelost. Djeca su u manjoj mjeri izvijestila o diskriminaciji protiv njih na temelju njihova socijalnog podrijetla, spola, uloge u postupku ili etničkog podrijetla. Primjerice, romska djeca izvijestila su o nepoštenom postupanju u Španjolskoj i Bugarskoj, kao i djeca koja govore ruski u Estoniji te francuska djeca manjinske rase ili etničke pripadnosti.

Ispitivač: „Je li ondje bio netko tko je govorio tvoj jezik?“

Dijete: „Ne, nije. Bili su iz Bugarske.“ (Bugarska, dečko, 14 godina, svjedok, predmet ubojstva)

Mišljenje FRA-e br. 25

Države članice i, prema potrebi, EU trebali bi se pobrinuti da postupovna jamstva obuhvaćaju mjere protiv diskriminacije i osigurati da se usluge prilagode posebnim potrebama i ranjivostima djece. Potrebno je pružiti informacije na jeziku koji djeca mogu razumjeti, primjerice, prilagođeno njihovu materinjem jeziku ili jezičnim barijerama do kojih dolazi u djece s invaliditetom. Stručnjaci bi trebali dobiti dovoljno potpore, smjernica i osposobljavanja kako bi se mogli nositi s različitim potrebama djece, a kada to nije moguće, trebali bi uputiti djecu posebnim službama.

Mišljenje FRA-e br. 26

Države članice EU-a trebale bi osobito obratiti pozornost na olakšavanje pristupa pravosuđu i pružanju potrebne pravne pomoći, pravnog zastupanja i podrške za djecu u osobito ranjivim situacijama, isto tako uzevši u obzir potencijalne potrebe tumačenja i prevođenja ili prepreke kao što su fizička ili drugačija oštećenja. Trebalo bi uložiti napore za olakšavanje pristupa pravosuđu za djecu u ranjivim situacijama, kao što su djeca koja žive u siromaštvu, romska djeca i izbjeglice, djeca koja traže azil ili razdvojena djeca migranti. Trebalo bi također obratiti posebnu pozornost na djecu koja su bila žrtve diskriminacije, kao što su žrtve zločina mržnje. Trebalo bi staviti na raspolaganje podatke o pristupu djece pravosuđu za svu djecu raspoređeno prema skupinama.

Načelo najboljih interesa djeteta

U Povelji o temeljnim pravima EU-a i u sekundarnom pravu EU-a utvrđuju se najbolji interesi djeteta kao čimbenici od primarne važnosti, a koncept je uveden u normativnim okvirima većine država članica. Međutim, većina ispitanika diljem zemalja doživljava ga kao složen i nejasan pojam koji je izrazito podložan tumačenju. Isto tako primjećuju da nemaju alate za utvrđivanje, ocjenjivanje i izvještavanje o tome kako zadovoljiti te najbolje interese.

Djeca koja su ispitana imala su teškoće u razumijevanju koncepta najboljih interesa, neka su o njima mogla razgovarati samo nakon objašnjenja. Pola djece u kaznenim i građanskim postupcima izjavilo je da su njihovi najbolji interesi zadovoljeni. Pod tim su općenito mislili da je presuda bila u skladu s njihovim očekivanjima ili da smatraju da je sudski postupak u cjelini bio pošten, jasan i prilagođen djeci. U kaznenim postupcima to je većinom značilo da su optuženici kažnjeni zatvorskim kaznama, da kazne nisu bile preblage i da djeca nisu imala osjećaj da su prava optuženika ili optuženog djeteta imala prioritet nad njihovima. U građanskim postupcima elementi za koje su djeca smatrala da nisu služili njihovim najboljim interesima uključivali su težinu roditeljskih prava u predmetima skrbništva i osjećaj da ih stručnjaci nisu slušali u vezi s udomiteljstvom i mjerama smještanja u instituciju. Djeca uključena u predmete s premještanjem djeteta navela su da su rezultati bili u skladu s njihovim najboljim interesima kad ih nisu odvojili od roditelja. Međutim, u potonjim slučajevima, djeca također priznaju da kad im stručnjaci objasne odluke i kako one služe njihovim najboljim interesima, njihove se percepcije mogu promijeniti i mogu se složiti da su njihovi najbolji interesi zadovoljeni.

Ispitivač: „Je li odluka suda o tome gdje bi trebao živjeti, s kim bi trebao živjeti, donesena u tvom najboljem interesu?“

Dijete: „Da, jer se ponekad dogodi da se djeca žele vratiti kući, no ne mogu jer njihovi roditelji zloupotrabljavaju alkohol, tuku djecu. U tom je slučaju bolje da oni ostanu u centru jer ondje nitko ne pije i ne tuče ih.“ (Poljska, dečko, 11 godina, stranka, predmet s mjerama smještanja u instituciju)

Mišljenje FRA-e br. 27

Kako bi se osigurali najbolji interesi djeteta, države članice i, prema potrebi, EU trebali bi osigurati jasne kriterije u zakonodavstvu za utvrđivanje i ocjenjivanje najboljih interesa djeteta, uzevši u obzir njihova mišljenja, identitet, zaštitu, sigurnost i sve ranjive situacije. Načelo najboljih interesa potrebno je široko provoditi. Utvrđivanje najboljih interesa djeteta treba uključivati multidisciplinarni postupak. Pravim odredbama također bi se trebalo zahtijevati izvještavanje o tome kako su ocijenjeni najbolji interesi djeteta. Trebalo bi razviti pravila, smjernice i protokole za ocjenjivanje. Stručnjaci bi trebali osigurati da djeca razumiju koncept najboljih interesa, osobito pri objašnjavanju procesa i rezultata postupka.

Osposobljavanje stručnjaka

Potreba za osposobljavanjem službenika koji rade sa žrtvama ili potencijalnim žrtvama utvrđena je u sekundarnom kaznenom pravu EU-a. Direktivom o pravima žrtava obuhvaćena je potreba za osposobljavanjem različitih skupina ili djelatnika, uključujući policijske službenike, pravne stručnjake i službe za potporu žrtvama kako bi ih se osposobilo da prepoznaju žrtve kao žrtve i da se prema njima postupaju s poštovanjem, na stručan i nediskriminirajući način.

U istraživanju se pokazalo da stručnjaci u svim područjima pravnog sustava za djecu nisu dovoljno specijalizirani i nisu osposobljeni za rad s djecom. Navodi se da bi pravni stručnjaci imali koristi od osposobljavanja za to kako komunicirati s djecom, dok bi socijalne stručnjake trebalo osposobiti u zakonodavstvu povezanom s djecom. Stručnjaci imaju dojam da je dostupnost osposobljavanja ograničena i da je uglavnom dostupno dobrovoljno. Nadalje, vremenska ograničenja i nedostatak resursa obično spriječe dosljedno sudjelovanje u programima osposobljavanja. Smanjeni su proračuni za osposobljavanje, a u mnogim slučajevima sudjelovanje ovisi o tome je li besplatno.

Čak i s drugim utvrđenim jamstvima, nedostatak specijalizacije ili osposobljavanja stručnjaka koji rade s djecom često dovodi do loših praksi i može uzrokovati emocionalne i fizičke povrede djece. To također utječe i na način kako se prava djeteta uzimaju u obzir tijekom postupka. Ispitanici ocjenjuju ponašanje stručnjaka prema djeci puno pozitivnije kada su sudjelovali u cilnom osposobljavanju. Primjerice, socijalni stručnjaci zaključili su da je policija u Finskoj koja je prošla obvezno osposobljavanje o saslušanju djeteta vrlo kompetentna u provođenju intervjua s djecom. Stručnjaci su također naveli da osposobljavanje može pojačati njihove postojeće vještine i znanje tehnika. Slično tome, djeca pozitivnije ocjenjuju stručnjake koji pripadaju skupini koja je primila sustavnije osposobljavanje. Primjerice, djeca pozitivnije ocjenjuju socijalne stručnjake za koje je vjerojatnije da imaju odgovarajuću stručnu pozadinu i iskustvo od pravnih stručnjaka koji često nemaju iskustva u radu s djecom.

Sve u svemu, stručnjake bi trebalo osposobiti da budu osjetljivi prema potrebama djece, kao i da razumiju njihove osjećaje i želje. Stručnjaci bi trebali omogućiti i dopustiti djeci da donose informirane odluke o dostupnim postupovnim jamstvima.

Mišljenje FRA-e br. 28

Države članice EU-a trebale bi osigurati da svi stručnjaci u dodiru s djecom budu osposobljeni u vezi s pravima djeteta, jezičnom i nejezičnom komunikacijom i jezikom prilagođenima djeci, razvojem djeteta i kaznenim i građanskim zakonodavstvom u vezi s djecom. Stručnjake bi trebalo osposobiti da utvrde razne potrebe djece u različitim dobnim skupinama kako bi se one mogle riješiti i kako bi mogli odgovarajuće komunicirati s djecom. Trebalo bi poticati opće i posebno osposobljavanje za suce i tužitelje. Osposobljavanje bi trebalo biti obvezno za djelatnike na prvoj liniji, kao što su policijski službenici i sudsko osoblje. Trebalo bi razviti module za posebno osposobljavanje, usmjeravajući se na različite stručnjake u odnosu na njihovu funkciju.

Mišljenje FRA-e br. 29

Države članice EU-a trebale bi osigurati da samo osposobljeni stručnjaci provode saslušanja djece i da je osposobljavanje za saslušanja djece obvezno i kontinuirano za stručnjake. To uključuje povećane prilike za osposobljavanje, više stručnjaka osposobljenih za saslušanje djece i prisutnost specijaliziranog, osposobljenog stručnjaka tijekom saslušanja. Stručnjaci koji saslušaju djecu trebaju biti posebno osposobljeni za odgovarajuće tehnike ispitivanja, za postojeće smjernice o saslušanju djece i za mjerodavni pravni temelj.

Mišljenje FRA-e br. 30

Države članice EU-a trebale bi osigurati da su svi stručnjaci u dodiru s djecom osposobljeni za odgovarajuće obavješćivanje djece i u smislu sadržaja i u smislu oblika, za objašnjavanje svih elemenata postupka na način prilagođen djeci i za provjeravanje razumije li dijete. Time bi se također omogućilo djeci da donose informirane odluke o svojem uključanju u sudskom postupku.

Mišljenje FRA-e br. 31

Države članice EU-a trebale bi osigurati da je osposobljavanje organizirano na nacionalnoj razini kako bi se pružile jednake prilike svim stručnjacima da sudjeluju i kako bi se izbjeglo nejednako postupanje s djecom na temelju mjesta gdje žive. Osposobljavanje bi trebalo nadopuniti nadzorom i multidisciplinarnim razmjenama prakse među stručnjacima. To bi trebalo ići ruku pod ruku s EU-ovim pružanjem poticaja za države članice za osposobljavanje stručnjaka i poticanjem razmjene obećavajućih praksi unutar država članica i među državama članicama, kao i razvojem EU-ovih modula za osposobljavanje.

Multidisciplinarna suradnja

Stručnjaci tvrde da je od ključne važnosti da različiti uključeni stručnjaci koordiniraju svoje napore i surađuju tijekom svih faza postupka kako bi se osiguralo pravosuđe prilagođeno djeci. Kada stručnjaci surađuju na predmetu, ocjenjuju da su djeca bolje pripremljena, obaviještena i podržana, što znači da je olakšano sudjelovanje djece i njihova je zaštita bolje osigurana.

Ispitanici smatraju da mehanizmi koordinacije među stručnjacima nisu dovoljno dobri. To dovodi do odgođenih postupaka i praksi koje nisu usklađene. Opća percepcija jest da bi razvoj radnih postupaka mogao poboljšati koordinaciju. U tom su smislu stručnjaci pozitivno ocijenili prakse kao što su upotreba tandemskih skrbnika u Finskoj i Ujedinjenoj Kraljevini, posebne multidisciplinarne medicinske jedinice u Hrvatskoj, Francuskoj i Španjolskoj i službeni modeli multidisciplinarne suradnje poput Minhen-skog modela u Njemačkoj.

Odgovori djece potvrđuju preporuke stručnjaka o poticanju koordinacije kako bi se smanjili mogući negativni učinci za djecu, kao što su ponavljanje saslušanja i nedostatak postupovnih jamstava i informacija.

Mišljenje FRA-e br. 32

Države članice i, prema potrebi, EU trebali bi osigurati da stručna udruženja i drugi relevantni akteri potiču suradnju među institucijama i multidisciplinarni pristup. Standardne radne postupke među stručnjacima također bi trebalo poticati kako bi se razvijala suradnja.

Dostupnost resursa

Stručnjaci su neprestano navodili da dodjela ljudskih i financijskih resursa nije dovoljna. Suci i socijalni stručnjaci suočeni su s velikim radnim opterećenjima i nemaju dovoljno osoblja. Dodijeljeni resursi ne odgovaraju količini posla ili potrebama djece uključene u postupke. Čak i u državama s nacionalnim zakonodavnim okvirima koji se smatraju čvrstima smatra se da bi mjere štednje mogle potencijalno ugroziti njihovu provedbu ili mjere koje su temelj postojećih dobrih praksi. Potrebu za odgovarajućim resursima i njihov nedostatak dokazuje mali broj djece koja su izjavila da su primila informativne materijale prilagođene djeci ili da su saslušana na mjestima za saslušanje prilagođenima djeci. Ne bi trebalo podcijeniti važnost stručnog ponašanja prilagođenog djeci kako bi se osigurali postupci prilagođeni djeci.

Mišljenje FRA-e br. 33

Države članice i, prema potrebi, EU trebali bi osigurati postojanje odgovarajućih resursa za ispunjavanje potreba djece u svim vrstama sudskih postupaka i u smislu i sadržaja i vremena. Potrebno je na odgovarajući način raspodijeliti ljudske i financijske resurse kako bi mjesta za intervjue bila opremljena funkcionalnom tehnologijom za snimanje i kako bi se razvili i proširili smjernice i protokoli, kao i informativni materijali prilagođeni djeci. Predviđeni troškovi mogu se smanjiti tako da se izrađeni materijali regionalno razmjenjuju ili da različiti akteri višestruko upotrebljavaju mjesta za saslušanje. Trebalo bi osigurati daljnje financijske resurse kako bi službe za potporu bile dostupne i za promicanje osposobljavanja s multidisciplinarnim pristupom i koordinaciju među stručnjacima.

U sudskim postupcima diljem Europske unije (EU) svake godine sudjeluje oko 2,5 milijuna djece u ulozi djece u brakorazvodnoj parnici, kao žrtve ili kao svjedoci zločina. Iako je njihovo učinkovito sudjelovanje u takvim postupcima ključno za poboljšanje rada pravosuđa, postupanje s djecom u pravnim sustavima i dalje izaziva zabrinutost. Agencija Europske unije za temeljna prava (FRA) istražila je u kojoj se mjeri ostvaruju prava djece na saslušanje, obavještenost, zaštitu i nediskriminaciju u praksi. To je uključivalo opsežne intervjue kako sa stručnjacima, tako i s djecom uključenom u sudske postupke. U prvom su izvješću predstavljena mišljenja stručnjaka. Središte su ovog izvješća stajališta djece i u njemu se opisuju njihovi pogledi na čimbenike koji sprječavaju njihovo potpuno sudjelovanje i napore kojim se takve prepreke mogu prevladati. Kao i u prvom izvješću, naglašava se da se još mnogo toga treba napraviti kako bi pravosuđe diljem EU-a uistinu bilo prilagođeno djeci.

Dodatne informacije:

Puno izvješće *Child-friendly justice – Perspectives and experiences of children involved in judicial proceedings as victims, witnesses or parties in nine EU Member States (Pravosuđe prilagođeno djeci: stajališta i iskustva stručnjaka o sudjelovanju djece u kaznenim i građanskim postupcima u 10 država članica EU-a)* – potražite na: <http://fra.europa.eu/en/publication/2017/child-friendly-justice-childrens-view>

Ostale relevantne publikacije FRA-e uključuju:

- FRA (2015.), *Child-friendly justice – Perspectives and experiences of professionals on children's participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States (Pravosuđe prilagođeno djeci: stajališta i iskustva stručnjaka o sudjelovanju djece u kaznenim i građanskim postupcima u 10 država članica EU-a)*, Luksemburg, Ured za publikacije, <http://fra.europa.eu/en/publication/2015/child-friendly-justice-perspectives-and-experiences-professionals-childrens>, i njegov sažetak, <http://fra.europa.eu/en/publication/2015/child-friendly-justice-perspectives-and-experiences-professionals-summary> (dostupno na 24 jezika)
- FRA-ECtHR (2016.), *Priručnik o pravima djeteta u europskom pravu*, Luksemburg, Ured za publikacije, <http://fra.europa.eu/en/publication/2015/handbook-european-law-child-rights> (dostupno na 22 jezika)
- FRA (2015.), *Žrtve kaznenih djela u EU-u: opseg i vrsta potpore žrtvama*, Luksemburg, Ured za publikacije, <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/victims-crime-eu-extent-and-nature-support-victims>
- FRA (2015.), *Nasilje nad djecom s invaliditetom: zakonodavstvo, politika i programi u EU-u*, Luksemburg, Ured za publikacije, <http://fra.europa.eu/en/publication/2015/children-disabilities-violence>, i njegov sažetak, <http://fra.europa.eu/en/violence-children-disabilities-eu-summary> (dostupno na 24 jezika)
- FRA (2014.), *Skrbništvo nad djecom kojoj je uskraćena roditeljska skrb – Priručnik za poboljšanje sustava skrbništva radi ispunjavanja posebnih potreba djece žrtava trgovine*, Luksemburg, Ured za publikacije, <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/guardianship-children-deprived-parental-care-handbook-reinforce-guardianship> (dostupno na 23 jezika)
- FRA (2013.), *Pokazatelji prava djeteta u području obiteljskog prava*, rad o pozadini teme, <http://fra.europa.eu/sites/default/files/child-friendly-justice-indicators-v1-o.pdf>

Pregled aktivnosti Agencije za temeljna prava (FRA) u području prava djeteta potražite na: <http://fra.europa.eu/en/theme/rights-child>.

Ured za publikacije

© Agencija Europske unije za temeljna prava, 2017.
Fotografija (naslovnica): © FRA

Print: ISBN 978-92-9491-486-6, doi:10.2811/64001
PDF: ISBN 978-92-9491-479-8, doi:10.2811/204566

FRA – AGENCIJA EUROPSKE UNIJE ZA TEMELJNA PRAVA

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Beč – Austrija
Tel.: +43 158030-0 – Faks: +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)
twitter.com/EURightsAgency